

An die ferne Geliebte
Till text av Alois Jeitteles
1816

Helt oberoende av Beethovens eventuella egna erfarenheter av en fjärran älskad är verket av högsta konstnärliga värde. Kanske är det musikhistoriens första sångcykel, alltså en samling sånger som hålls ihop av en gemensam tanke. Den skulle följas av flera storverk av Schubert och Schumann. Verket tillägnades Beethovens mångårige gynnare, Furst Joseph von Lobkowitz.¹ Omständigheterna kring verkets tillkomst har aldrig klargjorts. Kanske skrevs det efter önskemål från Lobkowitz, som i januari 1816 förlorat en älskad hustru; det skulle alltså motsvara ett slags världsligt rekviem. Denna idé liksom hypotesen att den fjärran älskade faktiskt syftade på en person i himmelen har också framkastats.² Texten, som hade skrivits 1815 av en ung man, Alois Jeitteles (1794-1858) som Beethoven nyligen gjort bekantskap med, hade dessutom aldrig blivit tryckt som separat diktverk. Mycket talar alltså för att Jeitteles och Beethoven tillsammans effektuerade ett önskemål från fursten. Denne avled själv senare under året 1816 kort efter första utgåvans utgivning.

Många Beethovenforskare har också pekat på de anknytningar till verkets titel, som funnits i Beethovens privatliv. I juli 1812 hade Beethoven skrivit brev adresserade till ”min odödliga älskade”. Det var brev som upptäcktes efter hans död och som antagligen aldrig blivit av-sända. En av dem man spekulerat kring som möjlig adressat var en gift kvinna, Antonie Brentano. Hon och hennes man var goda vänner till Beethoven sedan ca 1810.

Säkert kan denna gamla förälskelse ha bidragit till att Beethoven lagt ner hela sin själ i tonsättningen av Jeitteles dikter. Hur som helst, musikälskarna är tacksamma för sångcykeln och beklagar att det inte blev fler. Året 1815 hade varit fyllt med problem. Beethoven hade haft många bekymmer i samband med brodern Karls sjukdom och död. Även det faktum att dövheten nu slutgiltigt hade satt stopp för hans konserterande var en källa till håglöshet. Nu hade han äntligen börjat komponera igen, med verk av det slag den kvalitetsmedvetne tonsättaren kunde känna sig nöjd med, t.ex. cellosonaterna op. 102, pianosonaten op. 101 och detta verk.

Även om alla verkets alla sånger utom den sista är strofiskt anlagda är cykeln som helhet genomkomponerad. Det har skett genom sammanlänkning av sångerna med hjälp av mellanspel och genom att låta första sångens melodi komma tillbaka i slutsången. Och även i de strofiskt formade sångerna är pianostämman genomkomponerad; den förnyas i varje ny strof. Ett sådant cirkeltema är en logisk form för en samling sånger, som inte beskriver ett skeende utan bara en ständigt återkommande längtan.

Översättningar från tyska till svenska har gjorts av författaren med målet att i görligaste mån fånga ursprungets meter.

1 Auf dem Hügel sitz ich spähend

Ziemlich langsam und mit Ausdruck

Den första sången anger tonen för hela verket. Tonarten är Ess-dur och börjar utan förspel:

No. 1
Ziemlich langsam und mit Ausdruck

Auf dem Hü-gel sitz' ich spä-hend in des blau-e Ne-bel-
land, nach den fer-nen Trif-ten se-hend, wo ich dich, Ge lieb-te fand.

¹ Detta var verk nr. 7 som dedicerades till Lobkowitz. Han hade också fått sig tillägnade de sex Stråkkvartetterna op. 18, Eroica-symfonin, Dubbelkonserten, Ödessymfonin, Pastoralsymfonin och Stråkkvartett op. 74.

² Birgit Lodes, 2011, professor i musikvetenskap vid universitetet i Wien.

Rörligheten i pianostämman ökar i strof 3, när ”blicken ... ivrigt flyr” och i sista strofen vid ”ett hjärta fyllt av kärlek”.

Ett kort efterspel avslutar och leder direkt till nästa sång.

Auf dem Hügel sitz ich spähend
In das blaue Nebelland,
Nach den fernen Triften sehend,
Wo ich dich, Geliebte, fand.

Uppå höjden kan jag spana
i det blåa dimlanskap,
blicka mot de fjärran ängar,
där jag dig min älskling fann.

Weit bin ich von dir geschieden,
Trennend liegen Berg und Tal
Zwischen uns und unserm Frieden,
Unserm Glück und unsrer Qual.

Nu är vi långt från varandra,
skilda åt av berg och dal,
som oss hindrar känna själsro,
känna lycka liksom kval.

Ach, den Blick kannst du nicht sehen,
Der zu dir so glühend eilt,
Und die Seufzer, sie verwehen
In dem Raume, der uns teilt.

Ack, du skönja kan ej blicken
som till dig så ivrigt flyr,
och min klagan, den försvinner
i det rum som delar oss.

Will denn nichts mehr zu dir dringen,
Nichts der Liebe Bote sein?
Singen will ich, Lieder singen,
Die dir klagen meine Pein!

Ska då inget mer dig träffa,
inga kärleksbudskap mer?
Sjunga vill jag, sjunga sånger,
som kan blotta själens ve!

Denn vor Liebesklang entweicht
Jeder Raum und jede Zeit,
Und ein liebend Herz erreicht
Was ein liebend Herz geweiht!

Ty för kärlekssång nog viker
varje tid och varje rum,
och ett hjärta fyllt av kärlek
när ett annat med sin helgd!

2. Wo die Berge so blau

Ein wenig geschwinder, *Poco Allegretto*

Beethoven väljer här ett ovanligt konstgrepp. Det rör sig fortfarande om en strofisk melodi-byggnad, men i den andra strofen växlar tonarten från G- till C-dur samtidigt som pianot ensamt spelar melodin medan sångaren reciterar texten på en enda ton.

Stycket börjar med 4 takters inledning i pianot (ej utsatt i notexemplet):

Wo die Ber- ge so blau aus dem ne bli-gen Grau schau-en her ein,

Dort im ru - hi-gen Thal schweigen Schmer-zen und Qual. Wo im Ge-stein still die Pri - mel dort

Strof 3 är som den första.

Wo die Berge so blau
Aus dem nebligen Grau
Schauen herein,
Wo die Sonne verglüht,
Wo die Wolke umzieht,
Möchte ich sein!

Där bergen så blå
ur det dimmiga grå
träder fram,
där solen glöder
och molnen kransar,
vill jag vara!

Dort im ruhigen Tal
Schweigen Schmerzen und Qual.
Wo im Gestein
Still die Primel dort sinnt,
Weht so leise der Wind,
Möchte ich sein!

I en fridfull dal
tystnar smärta och kval.
På en klippa
där än en viva finns
och vinden fläktar milt,
vill jag vara!

Hin zum sinnigen Wald
Drängt mich Liebesgewalt,
Innere Pein.
Ach, mich zög's nicht von hier,
Könnt ich, Traute, bei dir
Ewiglich sein!

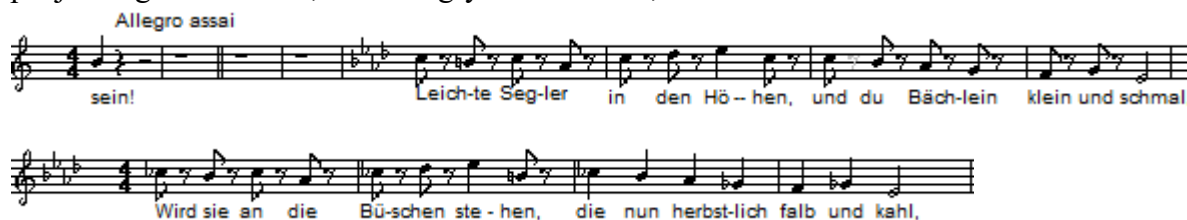
Till en grubblande skog
jagar mig kärlekens makt
och inre kval.
Om jag får stannar här,
kan jag dig trogen bli
evinnerligen!

3 Leichte Segler in der Höhen

Allegro assai

Denna sång börjar i direkt fortsättning på den andra. Beethoven låter här de två första stroforna få en glättig framtoning, passande till texten. De har också fått ett luftigt triolackompanjemang. De tre sista, mera sorgfyllda stroforna, kläds i molldräkt.

Allegro assai

sein! Leichte Segler in den Hö--hen, und du Bäch-lein klein und schmal
Wird sie an die Bü-schen ste-hen, die nun herbst-lich falb und kahl,

Leichte Segler in den Höhen,
Und du, Bächlein klein und schmal,
Könnt mein Liebchen ihr erspähen,
Grüßt sie mir viel tausendmal.

Lätta fågel i det höga,
och du lilla bäck så smal,
får ni syn på den jag älskar,
hälsa från mig tusenfalt.

Seht ihr, Wolken, sie dann gehen
Sinnend in dem stillen Tal,
Laßt mein Bild vor ihr entstehen
In dem luft'gen Himmelsaal.

Stackmoln, ser ni henne vandra
grubblande i stilla dal,
låt en bild av mig bli skapad
mot den blåa himlens sal.

Wird sie an den Büschen stehen,
Die nun herbstlich falb und kahl.
Klagt ihr, wie mir ist geschehen,
Klagt ihr, Vöglein, meine Qual.

Om hon framför buskar stannar
som nu höstens färger fått.
berätta då om mig för henne,
fåglar, skildra mina kval.

Stille Weste, bringt im Wehen
Hin zu meiner Herzenswahl
Meine Seufzer, die vergehen
Wie der Sonne letzter Strahl.

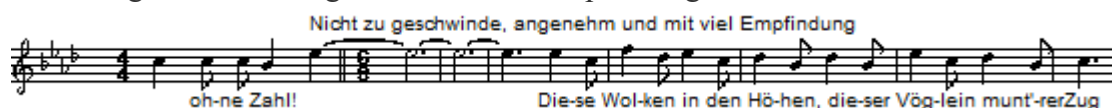
Stilla västvind, skicka vandan
till mitt kära hjärtas val.
Mina suckar då försvinner
liksom solens sista sken.

Flüstr' ihr zu mein Liebesflehen,
Laß sie, Bächlein klein und schmal,
Treu in deinen Wogen sehen
Meine Tränen ohne Zahl!

Røj för henne mina böner,
Låt nu henne, lilla bäck,
trygg i dina vågor skåda
mina tårars överflöd.

4 Diese Wolken in den Höhen

Nicht zu geschwinde, angenehm und mit Empfindung

Diese Wolken in den Höhen,
Dieser Vöglein munterer Zug,
Werden dich, o Huldin, sehen.
Nehmt mich mit im leichten Flug!

Dessa skyar i det höga,
dessa fåglars muntra tåg,
ska snart träffa dig, min kära.
Tag mig med på lättsam flykt!

Diese Weste werden spielen
Scherzend dir um Wang' und Brust,
In den seidnen Locken wühlen. –
Teilt ich mit euch diese Lust!

Västanvinden snart ska leka
skämtsamt kring din kind och barm,
rufsa dina lockar sköna. –
Jag vill dela denna lust!

Hin zu dir von jenen Hügeln
Emsig dieses Bächlein eilt.
Wird ihr Bild sich in dir spiegeln,
Fließ zurück dann unverweilt!

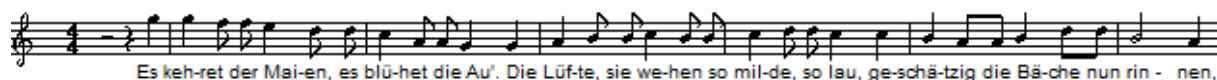
Hän till dig från denna kulle
flitigt ilar denna bäck.
om du hennes ansikt' speglar,
flyt tillbaka ofördröjt!

Tempot ökar i slutet av sista strofen, vid omtagningen av "Fliehs zurück ..." för att nå upp till tempot i femte sången.

5 Es kehret der Maien,

Vivace

Pianot inledning är här ganska lång.

Melodin hörs här tre gånger och omfattar alltså två strofer. Man kan lägga märke till att piano-stämman före och inne i de strofer som handlar om svalorna imiterar deras kvitter.

Es kehret der Maien,
Es blühet die Au,
Die Lüfte, sie wehen
So milde, so lau,
Geschwätzig die Bäche nun rinnen.

Mot maj nu det vänder,
nu blommar var äng,
och luften den fläktar
så vänligt, så ljumt,
och pratlystet bäcken nu porlar.

Die Schwalbe, die kehret
Zum wirtlichen Dach,
Sie baut sich so emsig
Ihr bräutlich Gemach,
Die Liebe soll wohnen da drinnen.

Och svalan ska häcka.
Vid gästvänligt tak
de bygger så flitigt
ett bröllopsgemak.
Och kärlek ska frodas därinne.

Sie bringt sich geschäftig
Von kreuz und von Quer
Manch weicheres Stück
Zu dem Brautbett hierer,
Manch wärmendes Stück für die Kleinen.

Den skaffar så ivrigt
från härs och från tvärs
de mjukaste ting
till brudbädden här,
ett värmande hölje för barnen.

Nun wohnen die Gatten
Beisammen so treu,
Was Winter geschieden,
Verband nun der Mai,
Was liebet, das weiß er zu einen.

Nu bor de tillsammans
vårt strävsamma par.
Vad vintern har särat
förenas av maj.
De älskande, vet han att ena.

Es kehret der Maien,
Es blühet die Au.
Die Lüfte, sie wehen
So milde, so lau;
Nur ich kann nicht ziehen von hinnen.

Ty maj är välkommen
nu blommar var äng,
och luften den fläktar
så vänligt, så ljumt,
blott jag kan ej härifrån fara.

Wenn alles, was liebet,
Der Frühling vereint,
Nur unserer Liebe
Kein Frühling erscheint,
Und Tränen sind all ihr Gewinnen.

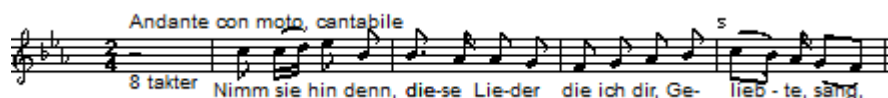
När alla, som älskar
förenas av våren,
det är blott vår kärlek
som våren ej märkt,
och tårar är allt som blir vunnet.

6 Nimm sie hin denn, diese Lieder

Andante con moto, cantabile

Denna helt makalösa avslutningssång är helt genomkomponerad med formen ABA-D. Strof 1 och 3 har alltså samma melodi, medan strof 4 får melodin från sång nr 1. På detta sätt knyts hela verket ihop. Omtagningar av versrader, ett vanligt konstgrepp när det gäller tonsättning av dikter, är även här vanligare än i övriga sånger.

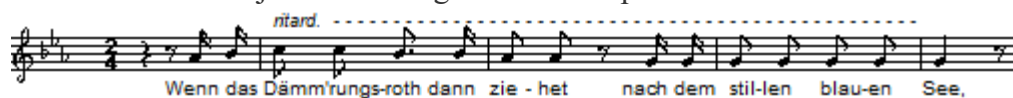
Pianots inledning, 8 takter, föregriper första strofens melodi, A:

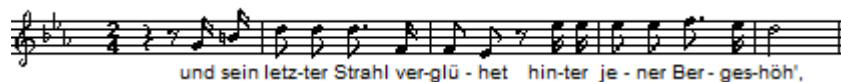
Nimm sie hin denn, diese Lieder,
Die ich dir, Geliebte, sang,
Singe sie dann abends wieder
Zu der Laute süßem Klang!

Ta så med dig, dessa sånger
som jag för dig, älskling, sjöng.
Sjung på nytt dem under kvällen,
sjung till lutans veka klang.

B-melodin får i början ett allt långsammare tempo

Och när texten "Und sein letzter Strahl verglühet" börjar, då övergår de brutna pianoackorden till ett ännu rörligare ackordsackompanjemang

Wenn das Däm'rungsrot dann ziehet
Nach dem stillen blauen See,
Und sein letzter Strahl verglühet
Hinter jener Bergeshöh;

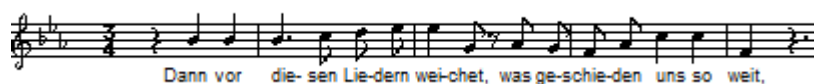
Och när kvällens rodnad drar sig
mot den stilla blåa sjön,
och dess sista strålar glöder
bakom denna kullens krön,

Melodi A återkommer sedan för strof nr 3:

Und du singst, was ich gesungen,
Was mir aus der vollen Brust
Ohne Kunstgepräg erklingen,
Nur der Sehnsucht sich bewußt:

och du sjunger vad jag sjungit,
det som ur mitt fulla bröst
utan anspråksfullhet kommit,
blott orsakat av min längtan,

Inför sista strofen sker byte till 3/4-takt och melodin från sång nr 1 återkommer:

Den avslutas i accelerando och får efter omtagningar av flera versrader är härligt slut!

Dann vor diesen Liedern weichet
Was geschieden uns so weit,
Und ein liebend Herz erreicht
Was ein liebend Herz geweiht!

då till följd av dessa sånger
viker det som skiljt oss åt,
och ett dyrkat hjärta uppnår
vad ett dyrkat hjärta helgat.